

DOI 10.11603/m.2414-5998.2024.1.14585
 УДК 378.147:614.253.5:616.891.6:355.01(477)

Т. В. Дударєва¹
 Н. А. Бількевич²

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-2969-307X>

¹Первомайський медичний фаховий коледж

²Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського
 МОЗ України

ВПЛИВ ТРИВОЖНОСТІ НА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕДСЕСТЕР В УМОВАХ ВІЙНИ

T. V. Dudarieva¹, N. A. Bilkevych²

¹Pervomaisk Medical Professional College

²I. Horbachevsky Ternopil National Medical University

THE INFLUENCE OF ANXIETY ON THE SOCIAL AND COMMUNICATIVE COMPETENCE FORMATION IN FUTURE NURSES UNDER CONDITIONS OF WAR

Анотація. Формування комунікативної компетентності й готовності до міжособистісної взаємодії є ключовим у підготовці медичних сестер і передбачає як тренування комунікативних навичок, так і відповідну психологічну підготовку. Війна в Україні значно вплинула на всі сфери життя населення, зокрема й на освіту, зумовивши перебування учасників навчального процесу у стані хронічного стресу та невизначеності.

Мета дослідження – вивчити зв'язок між ступенем ситуативної та особистісної тривожності студентів медичного коледжу – майбутніх медичних сестер та формуванням у них соціально-комунікативної компетентності в умовах війни.

Проведено онлайн-анкетування 75 студентів III курсу Первомайського медичного фахового коледжу Миколаївської області, що навчалися за спеціальністю «Бакалавр медсестринства» в період протягом 2022–2023 рр. Визначали рівень ситуативної та особистісної тривожності респондентів за опитувальником Спілбергера – Ханіна та рівень соціально-комунікативної компетентності (СКК) за тестом «Визначення соціально-комунікативної компетентності» В. Овчарової. Досліджували такі її складові, як соціально-комунікативна незграбність, нетерпимість до невизначеності, орієнтація на уникнення невдач та фрустраційна нетолерантність.

Виявлено високий загальний рівень тривожності респондентів. Більшість опитаних, у яких особистісна тривожність була високою, мали й високий рівень ситуативної тривожності (56 %). В осіб із високим рівнем тривожності значення практично всіх досліджуваних складових соціально-комунікативної компетентності були вищими за середні показники, що свідчить про проблеми її формування. Водночас у групі студентів із середнім рівнем тривожності значення досліджуваних параметрів були достовірно нижчими від середніх значень у вибірці.

Респондентів також просили надати розгорнуту відкриту відповідь на запитання «Чи є, на Вашу думку, певні особливості у спілкуванні з пацієнтами у стані депресії?». Змістовий аналіз отриманих відповідей показав, що студенти, орієнтовані на дії в спілкуванні з депресивними пацієнтами, демонструють кращу соціально-комунікативну компетентність, у той час як ті, хто вміє розпізнати депресивного пацієнта, але не сфокусований на тому, як діяти у спілкуванні з ним, демонструють неефективні стратегії спілкування: налаштування на уникнення невдач та фрустраційну нетолерантність, погано переносять невизначеність.

Результати дослідження підтверджують негативний вплив воєнних дій в Україні на рівень тривожності студентів – майбутніх медичних сестер. Необхідна розробка підходів до корекції рівня тривожності студентів, навчання студентів, як дотримуватись ефективних копінг-стратегій та діяти у складних комунікативних ситуаціях.

Ключові слова: комунікативна компетентність; медична сестра; ситуативна та особистісна тривожність; соціально-комунікативна компетентність.

Abstract. Communicative competence and readiness for interpersonal interaction is the nurse's key professional trait and requires both communication skills training and appropriate psychological preparation. War in Ukraine significantly affected all areas of the social life, including education, plunging the educational process participants into chronic stress and uncertainty.

The purpose of the study was to investigate the relationship between the degree of situational and personal anxiety of medical college students – future nurses and the formation of their social and communicative competence under conditions of war.

An online survey was conducted for 75 3rd-year students of Pervomaisk Medical Professional College, Mykolaiv region, who were studying for the specialty “Bachelor of Nursing” in the period of 2022–2023. The level of respondents' situational and personal anxiety

© Т. В. Дударєва, Н. А. Бількевич

was determined using the Spielberger-Khanin questionnaire. The level of social and communicative competence (SCC) was investigated with the test “Definition of social and communicative competence” by V. Ovcharova. Such components as social and communicative awkwardness, intolerance of uncertainty, orientation towards failure avoidance and frustration intolerance were studied.

It was revealed the high general level of respondents’ anxiety. The majority of interviewees with high personal anxiety also had a high level of situational anxiety (56 %). In persons with a high anxiety level, the values of almost all studied components of SCC were higher than the average indicators, which suggests problems of their SCC formation. At the same time, in the group of students with medium anxiety level, the values of SCC parameters were significantly lower from the mean values in the cohort.

Respondents were also asked to answer the open-ended question: “Are there any features in communication with depressive patients?” The received answers content analysis showed that students who were action-oriented in communication with depressed patients, demonstrated better SCC, while those who were able to recognize a depressed patient, but were not focused on how to communicate with him, demonstrated ineffective strategies in communication: failure avoidance, frustration and uncertainty intolerance.

The results of the study confirm the negative impact of war in Ukraine on the anxiety level of future nursing students. It is necessary to develop the approaches for students’ stress removal as well as training methods on how to apply effective coping strategies and act in difficult communication situations.

Key words: communicative competence; a nurse; situational and personal anxiety; social and communicative competence.

Вступ. Формування комунікативної компетентності й готовності до міжособистісної взаємодії є ключовим у підготовці медичних сестер [2, 16] і передбачає вміння за будь-яких обставин ефективно взаємодіяти з пацієнтами та їх близькими, правильно інформувати та навчати елементів догляду пацієнтів та їх родичів, здійснювати психологічний вплив на пацієнта задля збільшення його прихильності до лікування; ефективно працювати в команді, формувати комунікаційну стратегію тощо [9, 16]. Медичний працівник часто перебуває у стані невизначеності та стресу навіть за звичайних умов роботи. Щодо комунікації це вимагає володіння такими якостями, як витримка, самовладання, психологічна гнучкість, позитивна налаштованість, здатність забезпечувати та підтримувати свої ресурси особистості для успішного функціонування в складних ситуаціях [2, 7, 17].

Війна в Україні значно вплинула на всі сфери життя населення, зокрема й на освіту, зумовивши перебування учасників навчального процесу у стані хронічного стресу та невизначеності [1, 6, 10, 17–19]. За оцінками ВООЗ, у ситуаціях збройних конфліктів у всьому світі у близько 20 % осіб у подальшому можуть бути проблеми з адекватним функціонуванням у соціумі та у професійній діяльності [1]. Студенти є когортою осіб, чутливих до стресових ситуацій [14]. Згідно з даними останніх досліджень, навчання у стані безпосередньої загрози життю, невизначеності та стресу сприяє переходу його в більш формальну форму, зумовлює розвиток тривожності, зниження зацікавленості та мотивації студентів, впливає на когнітивні процеси [6, 10, 17–19]. При вивченні впливу воєнних подій на ментальне здоров’я студентів, які знаходилися в умовах воєнних дій і були вимушені здійснити внутрішнє чи зовнішнє переміщення, симптоми депресії спостерігали у 38,5 % респондентів, що

набагато більше, ніж у довоєнний час, крім того, відзначали симптоми тривоги у 51,8 % і посттравматичного стресового розладу – у 20,4 % [1].

Особливої актуальності набуває питання подолання негативних наслідків таких впливів у підготовці до професійної діяльності у сферах, де від дій фахівців залежать життя та здоров’я людей, хто за будь-яких обставин повинен зберігати спокій та конструктивно і своєчасно розв’язувати проблеми, передусім фахівців медицини [15]. Результати досліджень вказують на вплив стану тривожності та ступеня стресостійкості на здатність до ефективної взаємодії з оточуючими людьми [6, 19]. Проте недостатньо вивчений зв’язок між рівнем стресу та тривожності студентів, спричинених війною, з одного боку, та якістю набуття студентами компетентностей, зокрема комунікативної – з іншого.

Мета дослідження – вивчити зв’язок між ступенем ситуативної та особистісної тривожності студентів медичного коледжу – майбутніх медичних сестер та формуванням у них соціально-комунікативної компетентності в умовах війни.

Методи дослідження. Опитано 75 студентів III курсу Первомайського медичного фахового коледжу, що навчалися за спеціальністю «Бакалавр медсестринства» в період протягом 2022–2023 рр. Місто Первомайськ Миколаївської області знаходиться близько до зони бойових дій, з чим пов’язані зміни навчального процесу: часті тривоги та перебування студентів у бомбосховищах або на дистанційному навчанні. У таких умовах певні труднощі виникають в організації практичної роботи студентів та у тренуванні комунікативних навичок при спілкуванні з пацієнтами.

Опитування було анонімним і здійснювалося за допомогою цифрових анкет на основі гугл-форм, які студентам було розіслано он-лайн на електронні

скриньки з поясненнями щодо анонімності та добровільності участі в опитуванні.

Рівень тривожності студентів визначали за опитувальником тривожності Спілберґера – Ханіна [19], який включає по 20 тверджень для дослідження рівня як ситуативної, так і особистісної тривожності (усього 40 питань).

Шкала ситуативної тривожності (СТ) оцінює поточний стан тривоги, критеріями є симптоми неспокою та збудження вегетативної нервової системи, обумовлені суб'єктивно пережитими емоціями: напруженням, занепокоєнням, заклопотаністю, нервозністю [19]. Під особистісною тривожністю (ОТ) розуміють стійку індивідуальну якість особистості, яка відображає її схильність до тривоги, до сприйняття широкого кола навіть об'єктивно безпечних обставин як загрозливих [11, 19]. Виокремлюють такі орієнтовні оцінки тривожності: до 30 балів – низька; 31–44 бали – помірна; 45 і більше – висока.

З метою оцінювання комунікативної компетентності застосовували тест-опитувальник «Визначення соціально-комунікативної компетентності» В. Овчарової [11], оскільки даний опитувальник охоплює широке коло особистісних характеристик, які й визначають, наскільки ефективно майбутня медична сестра здатна взаємодіяти з пацієнтом у широкому діапазоні ситуацій, що можуть мати місце у медичному закладі [9, 12].

Опитувальник включає 133 висловлювання, складених таким чином, щоб проводити самоаналіз поведінкової реакції опитуваного у різних життєвих та професійних ситуаціях. Методика направлена на визначення властивостей поведінки опитуваного за шістьма шкалами [11], з яких в дане дослідження включили чотири: «Соціально-комунікативна незграбність», «Нетерпимість до невизначеності», «Орієнтація на уникнення невдач» та «Фрустраційна нетолерантність».

Соціально-комунікативну незграбність (СКН) характеризують як неспроможність оцінити емоційний стан співрозмовника та вибудувати адекватну комунікативну стратегію, в результаті чого індивідуум відчуває невпевненість, скутий у спілкуванні або ж неадекватною комунікацією може спричинити незручну комунікативну ситуацію чи й образити співрозмовника [6–8]. Нетерпимість до невизначеності (НН) характеризується негнучким мисленням, боязною несподіванок, невмінням чекати, яке призводить до необдуманих і передчасних дій, фіксацією на негативних подіях минулого, сприйняттям неоднознач-

них обставин як потенційно небезпечних через негативні упередження у сприйнятті та інтерпретаціях [5, 6, 8, 18]. Орієнтація на уникнення невдач (УН) характерна для людей, які пасують перед труднощами, негативно та скептично, з недовірою ставляться до людей і нової справи, невпевнені в собі, не вміють діяти спільно з іншими [8]. Фрустраційною нетолерантністю (ФН) називають неспроможність індивіда перенести фрустрацію без втрати «психологічної адаптації», такі особи демонструють неконструктивну поведінку на шляху подолання фрустраційних бар'єрів, гостро переживають свої невдачі, виникнення будь-яких перешкод сприймають як катастрофу [5, 6, 10, 13, 15].

Опитувальник В. Овчарової направлений не на оцінку компетентності як такої, а на виявлення проблем щодо її формування, якщо такі є; його широко застосовують у професійній психодіагностиці [4, 8, 13]. Доведено високі показники надійності тесту [1].

Отримані результати оброблені методами варіаційної статистики з обчисленнями середньої величини (M), її похибки (m), показника достовірності (P) [4]. Різниця середніх значень показників вважали достовірною при $P < 0,05$. Обчислення проводили за допомогою прикладної комп'ютерної програми «Електронні таблиці Excel» (Microsoft, USA).

Результати дослідження. Серед 75 опитаних студентів було 11 респондентів чоловічої статі (14,7 %) та 64 – жіночої (85,3 %), що відповідає гендерному розподілу в медицині загалом [3]. Вік обстежених – 17–19 років.

Середнє значення за шкалою тривожності за Спілберґом в опитаних студентів становило 48,0 балів, що в цілому відповідає високому її рівню. При цьому в діапазоні високого рівня тривожності (45 і більше балів) знаходилися відповіді 45 опитаних (60 %), у діапазоні середніх значень (3–44 бали) – у 30 студентів (40 %). Жодна відповідь не була в діапазоні низького рівня тривожності – до 30 балів. Загальний рівень ситуативної тривожності склав 47,3; а особистісної – 48,7. У 33 студентів (44 %) виявили високий рівень як ситуативної, так і особистісної тривожності.

Як бачимо, воєнні дії негативно вплинули на стан тривожності опитаних студентів. Для порівняння: застосування даного опитувальника серед студентів медичного коледжу Івано-Франківського національного медичного університету в довоєнний час показало переважно середній рівень тривожності, при цьому вищий рівень асоціювався з частими ве-

гетативними розладами в опитаних студентів [19]. Таким чином, можна стверджувати, що в умовах воєнних дій рівень тривожності студентів значно зріс.

Результати дослідження соціально-комунікативної компетентності (СКК) були такими. Середні бали за кожною досліджуваною компонентою знаходилися приблизно на одному рівні (див. табл. 1). З метою оцінки значень складових СКК відповідно до рівня тривожності всіх респондентів поділили на групи залежно від результатів тесту Спілберга – Ханіна. Групу 1 склали студенти з високим рівнем як СТ, так і ОТ, групу 2 – з високою СТ й середнім рівнем ОТ; групу 3 – навпаки, з середнім рівнем СТ та високим – ОТ. Нарешті, групу 4 склали опитані з середнім рівнем як ОТ, так і СТ. Результати представлено в таблиці 1 та на рисунку 1.

Як бачимо, серед опитаних виявилося мало осіб, у яких би був високий рівень СТ за середньої ОТ. Більшість опитаних, у яких ОТ була високою, мали й високий рівень СТ (42 опитаних, або ж 56 %). З цього можна зробити припущення, що висока ситуативна тривожність, серед іншого, обумовлена й високою особистісною тривожністю.

У групі 1 значення практично всіх досліджуваних компонентів СКК (УН, ФН, децю меншою мірою – НН) були більшими за середні показники вибірки, отже, висока ситуативна й особистісна тривожність асоціювались із проблемами формування СКК за тестом В. Овчарової. Дані у групах 2 і 3 були зіставні із середніми значеннями у вибірці, за виключенням того, що у групі 2 були більші значення СКН при менших значеннях НН. Це може бути свідченням того, що в осіб із високим рівнем особистісної тривожності, навіть за середнього рівня ситуативної, має місце висока нетерпимість до невизначеності.

При порівнянні значень досліджуваних показників у групі 4 та в середньому у вибірці видно, що в осіб із середнім рівнем СТ й ОТ рівень СКК є найнижчим за всіма параметрами, що свідчить про відсутність проблем її формування. Різниця середніх значень показників між групою 4 та середніми значеннями у вибірці була статистично достовірною ($P < 0,1-0,05$).

Таким чином, вища тривожність (як ситуативна, так і особистісна) в умовах хронічного стресу пов'язана з проблемами формування соціально-

Таблиця 1. Рівень соціально-комунікативної компетентності у групах опитаних, розподілених за рівнем ситуативної та особистісної тривожності

Групи респондентів	Соціально-комунікативна незграбність	Нетерпимість до невизначеності	Уникнення невдач	Фрустраційна нетолерантність
Загалом	10,14±0,89	10,88±0,53	10,46±0,81	10,34±0,56
Група 1, n=29	11,18±0,63 P>0,1	12,64±0,62 P>0,1, t=1,64	13,36±0,87 P<0,05	12,37±0,76 P<0,1
Група 2, n=6	15,25±1,86 P<0,01	9,0±1,84 P>0,1	7,5±2,02 P>0,1	10,00±1,5 P>0,1
Група 3, n=13	11,89±1,33 P>0,1	11,56±0,97 P>0,1	9,11±1,27 P>0,1	10,00±0,73 P>0,1
Група 4, n=27	7,87±0,68 P<0,1	8,27±0,73 P<0,05	7,33±0,92 P<0,05	7,33±0,67 P<0,05

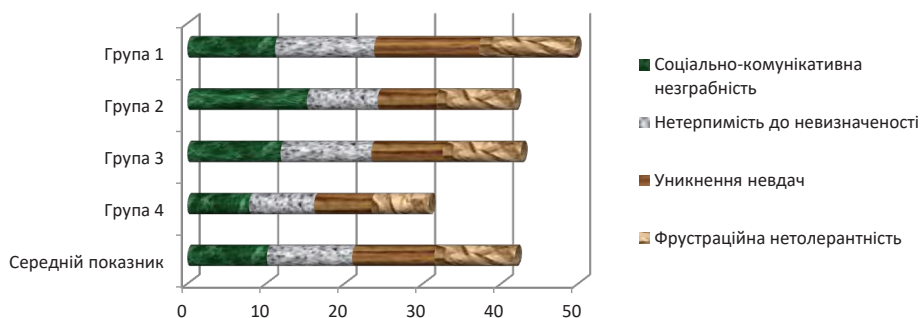


Рис. 1. Порівняльні значення компонентів соціально-комунікативної компетентності у групах опитаних, розподілених за рівнем ситуативної та особистісної тривожності.

комунікативної компетентності майбутніх медичних сестер.

Наступним етапом дослідження стало вивчення того, як студенти орієнтуються в питаннях спілкування з пацієнтами у напружених ситуаціях, та чи залежить це від рівня СКК. Респондентів просили надати розгорнуту відкриту відповідь на запитання: «Чи є, на Вашу думку, певні особливості у спілкуванні з пацієнтами у стані депресії? (вказіть, які саме)».

Провівши змістовий аналіз отриманих відповідей на відкрите запитання, ми дійшли висновку, що відповіді студентів відрізняються як за об'ємом, так і за смисловим навантаженням. Тому всіх респондентів розділили на такі групи, як: група 1 – особи, що не дали чіткої відповіді на запитання (вони занадто короткі та загальні, просто констатовано важливість вміння спілкуватись у складних ситуаціях тощо, внаслідок чого було важко зрозуміти ступінь розуміння студентом теми), група 2 – респонденти, які у своїх відповідях були сфокусовані на характерних рисах поведінки депресивних пацієнтів (наприклад: «Такі хворі менше розмовляють, не контактують, хочуть, щоб їх не зачіпали», «Такі пацієнти песимістично налаштовані, байдужі»), тобто в основному націлені на розпізнавання стану депресії у пацієнта. У групу 3 увійшли опитані, які сфокусувалися на діях, необхідних у наведеній у запитанні ситуації (наприклад: «Застосовувати слова підтримки, помічати найменші спроби пацієнта йти на контакт, заохочувати його інтерес до життя за межами закладу», «Намагатися підбадьорити пацієнта, не створювати ще більше причин для погіршення його стану», «Уникати «подразників» депресії» тощо). У 8 % випадків опитані у своїх відповідях торкалися більше одного з наведених

аспектів. У кожній групі вираховували середній бал відповідей за кожною складовою СКК. Результати представлено на рисунку 2.

Як бачимо, студенти, які не надали чіткої відповіді на запитання, демонстрували вищий рівень за всіма параметрами СКК, особливо – соціально-комунікативної незграбності, порівняно із загальним рівнем у вибірці. У групі студентів, які фокусувалися на особливостях поведінки пацієнтів, відзначали виражене налаштування на уникнення невдач та, найбільшою мірою, – високу фрустраційну нетолерантність. Студенти третьої групи, що приділяли увагу тактиці дій у контакті з депресивними пацієнтами, демонстрували низький бал за всіма складовими СКК, особливо – соціально-комунікативної незграбності та уникнення невдач.

Як видно з наведених результатів, студенти, орієнтовані на дії в спілкуванні з депресивними пацієнтами, демонструють кращу соціально-комунікативну компетентність, у той час як ті, хто вміє розпізнати депресивного пацієнта, але не сфокусований на тому, як діяти у спілкуванні з ним, демонструють неефективні стратегії спілкування: налаштування до уникнення невдач та фрустраційну нетолерантність, погано переносять невизначеність.

Ми не ставили за мету оцінити рівень знань студентів у діях із складними пацієнтами, а швидше намагалися виявити приховані чинники, що визначають успішність їх дій на практиці. Можливо, крім навчання, певну роль у виявлених нами закономірностях відіграють індивідуально-психологічні характеристики студентів, адже навчальний контент, що стосується даної проблеми, для всіх однаковий, а налаштування відрізняються. Однак із наведених даних видно, що педагогічні інтервенції для оволодіння студентами ефективними комуніка-

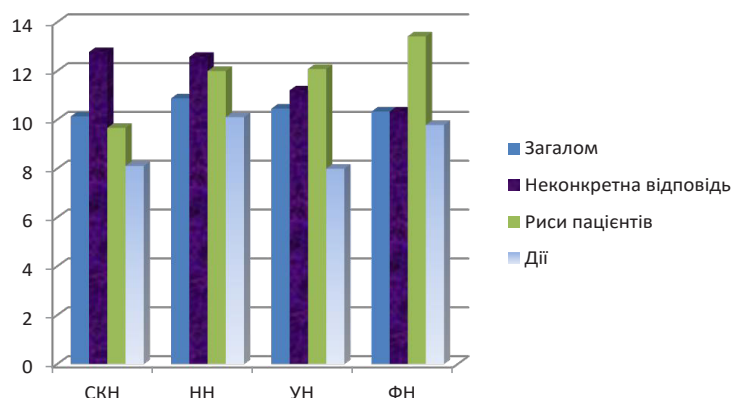


Рис. 2. Рівень соціально-комунікативної компетентності у групах респондентів, розподілених за результатами відповіді на відкрите запитання.

ційними стратегіями повинні включати методи та засоби, які налаштовують студентів на те, як діяти в тій чи іншій ситуації (навчальний тренінг, інтерактивні заняття, симуляція тощо).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Результати дослідження підтверджують негативний вплив воєнних дій в Україні на рівень тривожності студентів – майбутніх медичних сестер. Високий рівень тривожності зумовлює проблеми у формуванні соціально-комунікативної компетентності студентів.

Оскільки достатній рівень соціально-комунікативної компетентності потрібний для вибору адекватних стратегій комунікації та виходу з фруструючих ситуацій, збереження мотивації до до-

сягнення успіху, необхідна розробка підходів до корекції рівня тривожності студентів – майбутніх медсестер. Навчальні методики також повинні бути направлені на тренування студентів, як дотримуватись ефективних копінг-стратегій та діяти в тій чи іншій складній комунікативній ситуації.

Перспективами подальших досліджень може стати більш поглиблене вивчення впливу рівня тривожності на опанування фахових компетентностей студентами медичних навчальних закладів, ефективності методів корекції тривожності, дослідження причинно-наслідкового зв'язку між вибором ефективної комунікативної стратегії й індивідуальними характеристиками студента та іншими факторами.

Список літератури

1. Авдєєнко О. І. Вплив війни і вимушеного переміщення на психічне здоров'я студентів / О. І. Авдєєнко, Є. Ю. Шелудько, Н. В. Малик // *Modern research in world science : Proceedings of XI International Scientific and Practical Conference (Lviv, Ukraine, 29–31 January 2023)*. – Lviv, 2023. – P. 135–137.
2. Биковська Д. С. Взаємозв'язок індивідуально-психологічних особливостей особистості і толерантності до невизначеності : кваліфікаційна робота / Д. С. Биковська. – Вінниця, 2022. – 98 с.
3. Бойко Т. Керують тут чоловіки? Про гендерний дисбаланс в медицині та жіноче лідерство [Електронний ресурс] / Т. Бойко. – Режим доступу : https://lb.ua/blog/tetiana_boiko/497161_keruyut_tut_choloviki_pro_genderniy.html.
4. Голованова І. А. Основи медичної статистики : навч. посіб. для аспірантів та клінічних ординаторів / І. А. Голованова, І. В. Белікова, Н. О. Ляхова. – Полтава, 2017. – 113 с.
5. Громова Г. М. Інструменти вимірювання толерантності до невизначеності. Адаптація тесту «Шкала інтолерантності до невизначеності» Н. Карлетона / Г. М. Громова // *Наукові студії із соціальної та політичної психології*. – 2021. – Вип. 47 (50). – С. 115–130.
6. Коц В. П. Особливості комунікативної компетентності та стресостійкості / В. П. Коц, С. Н. Коц // *Педагогіка здоров'я : зб. наук. праць VIII Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 18–19 трав. 2018 р.)*. – Х., 2018. – С. 188–190.
7. Охріменко З. Кар'єрне становлення здобувачів освіти: сучасні профорієнтаційні технології і інструменти / З. Охріменко, І. Ткачук // *Людинознавчі студії*. Серія «Педагогіка». – 2023. – № 16 (48). – С. 176–188.
8. Пісоцький В. П. Дослідження взаємозв'язку соціально-комунікативної компетентності з комунікативною толерантністю магістрантів-гуманітаріїв / В. П. Пісоцький, А. М. Горянська // *Молодий вчений*. – 2018. – № 8 (60). – С. 308–311.
9. Помилуйко В. Діагностика розвитку соціально-комунікативної компетентності дорослих / В. Помилуйко // *Психолінгвістика*. – 2017. – Вип. 22 (1). – С. 175–186.
10. Предко В. В. Зміцнення життєстійкості старшокласників у діяльності працівників психологічної служби : методичні рекомендації / В. В. Предко. – К. : НікаЦент; ДІА, 2022. – 108 с.
11. Рогов Є. І. Настільна книга практичного психолога. Робота психолога з дорослими [Електронний ресурс] / Є. І. Рогов. – Режим доступу : https://stud.com.ua/17564/psihologiya/nastilna_kniga_praktichnogo_psihologa_robota_psihologa_z_doroslimi.
12. Ситнік С. В. Роль соціально-комунікативної компетентності в управлінській взаємодії / С. В. Ситнік // *Science and Education. Academic Journal of Ushynsky University*. – 2009. – № 5. – С. 161–165.
13. Стасюк В. В. Психологічний зміст поняття фрустраційної толерантності / В. В. Стасюк, С. М. Павлушенко // *Вісник Національного університету оборони України*. – 2021. – № 3 (61). – С. 99–106.
14. Федулова О. В. Психологічні особливості корекції міжособистісної взаємодії у підлітків / О. В. Федулова, О. В. Царькова // *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія «Психологічні науки»*. – 2015. – Вип. 2 (47). – С. 246–254.
15. Чижиченко Н. М. Фрустраційна толерантність особистості як афективний компонент оптимізму / Н. М. Чижиченко // *Психологія і особистість*. – 2016. – № 2 (10), ч. 2. – С. 146–155.
16. Шевчук Т. І. Формування соціокомунікативної компетентності майбутніх лікарів у процесі вивчен-

ня природничих дисциплін : кваліфікаційна робота / Т. І. Шевчук. – Вінниця, 2020. – 125 с.

17. Шульгай А. Г. Синдром вигорання студентів-медиків під час війни та чинники, які його визначають / А. Г. Шульгай, Н. О. Федчишин, О. М. Шульгай // *Медицина освіти*. – 2023. – № 3 (101). – С. 104–111. DOI <https://doi.org/10.11603/m.2414-5998.2023.3.14276>.

References

1. Avdieienko, O.I., Sheludko, Ye.Yu., & Malyk, N.V. (2023). Vplyv viiny i vymushenoho peremishchennia na psykhične zdorovia studentiv [The impact of war and forced displacement on students' mental health]. *Modern research in world science: Proceedings of XI International Scientific and Practical Conference*. (pp. 135-137). Lviv [in Ukrainian].

2. Bykovska, D.S. (2022). Vzaimozv'язok individualno-psykholohichnykh osoblyvosti osobystosti i tolerantnosti do nevyznachenosti [Interrelation of individual psychological characteristics of personality and tolerance to uncertainty]. *Qualification work*. Vinnytsia [in Ukrainian].

3. Boiko, T. Keruiut tut choloviky? Pro hendernyi dysbalans v medytsyni ta zhinoche liderstvo [Are men in charge here? About gender imbalance in medicine and women's leadership]. Retrieved from: https://lb.ua/blog/tetiana_boiko/497161_keruyut_tut_choloviki_pro_genderniy.html [in Ukrainian].

4. Holovanova, I.A., Bielikova, I.V., & Liakhova, N.O. (2017). *Osnova medychnoyi statystyky* [Basics of medical statistics]. Poltava [in Ukrainian].

5. Hromova, H.M. (2021). Instrumenty vymiriuvannia tolerantnosti do nevyznachenosti. Adaptatsiia testu «Shkala intolerantnosti do nevyznachenosti» N. Karletona [Tools for measuring uncertainty tolerance. Adaptation of N. Carleton's Uncertainty Intolerance Scale test]. *Naukovi studii iz sotsialnoi ta politychnoi psykholohii – Research in social and political psychology*, 47(50), 115-130 [in Ukrainian].

6. Kots, V.P., & Kots, S.N. (2018). Osoblyvosti komunikatyvnoi kompetentnosti ta stresostiikist [Features of communication competence and stress resistance]. *Pedahohika zdorovia – Health pedagogy: Collection of scientific papers of the VIII All-Ukrainian Scientific and Practical Conference*. (pp. 188-190). Kharkiv [in Ukrainian].

7. Okhrimenko, Z., & Tkachuk, I. (2023). Kariernie stanovlennia zdobuvachiv osvity: suchasni proforiientatsiini tekhnolohii i instrumenty [Career development of students: modern career guidance technologies and tools]. *Liudynoznavchi studii. Seriya «Pedahohika» – Humanities Studies. Series “Pedagogy”*, 16(48), 176-188 [in Ukrainian].

8. Pisotskyi, V.P., & Horianska, A.M. (2018). Doslidzhennia vzaimozv'язku sotsialno-komunikatyvnoi kompetentnosti z komunikatyvnoiu tolerantnistiu mahistrantiv-humanitariiv [Investigating the relationship between socio-

18. Alenizi M. A. K. Assessing the role of emotional regulation processes, cognitive flexibility and intolerance of uncertainty: a case of undergraduate students of Saudi Arabia / M. A. K. Alenizi // *Український педагогічний журнал*. – 2023. – № 2. – С. 49–61.

19. Paliienko M. V. Assessment of the reactive anxiety level in adolescents with autonomic dysfunction / M. V. Paliienko // *Art of Medicine*. – 2023. – № 3 (27). – С. 112–115.

communication competence and communicative tolerance of humanities masters]. *Molodyi vchenyi – A young scientist*, 8(60), 308-311 [in Ukrainian].

9. Pomyliuko, V. (2017). Diahnostyka rozvytku sotsialno – komunikatyvnoi kompetentnosti doroslykh [Diagnostics of the development of social and communicative competence of adults]. *Psykholinhvistyka – Psycholinguistics*, 22(1), 175-186 [in Ukrainian].

10. Predko, V.V. (2022). *Zmitsnennia zhyttiistiikosti starshoklasnykiv u diialnosti pratsivnykiv psykholohichnoi sluzhby [Strengthening the resilience of high school students in the activities of psychological service workers]*. Kyiv: Nika-Tsent; DIA [in Ukrainian].

11. Rohov, Ye.I. Nastilna knyha praktychnoho psykholoha. Robota psykholoha z doroslymy [A handbook for a practical psychologist. Psychologist's work with adults]. Retrieved from: https://stud.com.ua/17564/psihologiya/nastilna_kniga_praktichnogo_psihologa_robota_psihologa_z_doroslimi [in Ukrainian].

12. Sytnik, S.V. (2009). Rol sotsialno-komunikatyvnoi kompetentnosti v upravlinskii vzaiemodii [The role of social and communicative competence in managerial interaction]. *Science and Education. Academic Journal of Ushynsky University*, 5, 161-165 [in Ukrainian].

13. Stasiuk, V.V., & Pavlushenko, S.M. (2021). Psykholohichni zmist poniattia frustratsiinoi tolerantnosti [Psychological content of the concept of frustration tolerance]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy – Bulletin of the National Defense University of Ukraine*, 3(61), 99-106 [in Ukrainian].

14. Fedulova, O.V., & Tsarkova, O.V. (2015). Psykholohichni osoblyvosti korektsii mizhosobystisnoi vzaiemodii u pidlitkiv [Psychological features of interpersonal interaction correction in adolescents]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Dragomanova – Scientific Journal of M.P. Dragomanov National Pedagogical University*, 2(47), 246-254 [in Ukrainian].

15. Chyzyhchenko, N.M. (2016). Frustratsiina tolerantnist osobystosti yak afektyvnyi komponent optymizmu [Frustration tolerance as an affective component of optimism]. *Psykholohiia i osobystist – Psychology and personality*, 2(10), 2, 146-155 [in Ukrainian].

16. Shevchuk, T.I. (2020). Formuvannia sotsiokomunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh likariv u protsesi

vyvchennia pryrodnychych dystsyplin [Formation of socio-communicative competence of future doctors in the process of studying natural sciences]. *Qualification work*. Vinnytsia [in Ukrainian].

17. Shulhai, A.H., Fedchyshyn, N.O., & Shulhai, O.M. (2023). Syndrom vyhoranniach studentiv-medykiv pid chas viiny ta chynnyky, yaki yoho vyznachaiut [The burnout syndrome of medical students during the war and the factors that determine it]. *Medychna osvita – Medical Education*,

3(101), 104-111. DOI 10.11603/m.2414-5998.2023.3.14276 [in Ukrainian].

18. Alenizi, M.A.K. (2023). Assessing the role of emotional regulation processes, cognitive flexibility and intolerance of uncertainty: a case of undergraduate students of Saudi Arabia. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal – Ukrainian Pedagogical Journal*, 2, 49-61.

19. Paliienko, M.V. (2023). Assessment of the reactive anxiety level in adolescents with autonomic dysfunction. *Art of Medicine*, 3(27), 112-115.

Отримано 06.02.2024.
Рекомендовано 04.03.2024.

Електронна адреса для листування: ml_dudarieva_tetiana@tdmu.edu.ua